

Het platteland: bron van populisme?

Een kwalitatief onderzoek naar de motivaties van PVV-stemmers op het platteland.

Erasmus Universiteit Rotterdam (FSW)

Masterscriptie: GVB (Grootstedelijke
vraagstukken en beleid)

Mathijs Spruijt

351514

Aantal woorden: 10049

1^e lezer: J. Harambam

2^e lezer: Eefje Steenvoorden

06-08-2017

Abstract

In dit kwalitatieve onderzoek is gekeken naar de vraag 'Wat zijn de motieven van plattelandsbewoners om op de PVV te stemmen?'. Aan de hand van twaalf semigestructureerde interviews is gekeken in hoeverre de drie thema's die het populisme behelst, een rol speelt bij de keuze voor de PVV. De drie thema's van een populistische partij zijn nativisme, anti-elite gevoelens en autoritarisme. Nativisme legt nadruk op het belang van een homogene samenleving. Anti-elitegevoelens behelst de overtuiging dat de wil van het volk leidend moet zijn voor de politiek. Als laatste thema is er autoritarisme die de samenleving ziet als een streng gecontroleerde samenleving waarbij inbreuken daarop, zoals criminaliteit zwaar bestraft moet worden. Binnen deze thema's werd gekeken naar de invloed van de mediamalaise (Culbertson & Stempel, 1985) op iemands eigen perceptie en ervaringen. Uit het onderzoek komt naar voren dat vooral nativisme en anti-elitegevoelens worden genoemd, binnen dat kader komen voornamelijk culturele dreiging en gevoelens van dat de politiek de stemmer negeert en bedriegt als argumentatie naar voren om op de PVV te stemmen. De gegeven motivaties zijn echter niet eenduidig en bij elk thema zijn verschillende typen respondenten te vinden als het gaat om hun ervaringen en percepties.

Sleutelwoorden: Populisme, nativisme, anti-elite gevoelens, autoritarisme, politiek

Inleiding

In november 2016 leek het voor iedereen een uitgemaakte zaak dat Hillary Clinton de Amerikaanse verkiezingen zou winnen. Tegen alle verwachtingen in won Donald Trump echter de verkiezingen. Na deze overwinning rees de vraag hoe het mogelijk was dat Trump de verkiezingen kon winnen. In het opinieweekblad *Elsevier* schreef Syp Wynia (2016) een artikel met lessen die westerse politici uit de winst van Trump konden trekken. Zo schreef hij onder meer dat een groot deel van de mensen van het platteland op Trump hebben gestemd (Wynia, 2016). De *Volkscrant* publiceerde een artikel met cijfers over wie op Trump en wie op Clinton stemde en daarin werd onder andere gekeken of iemand in de stad woonde of in een dorp. Uit die cijfers bleek dat inwoners van steden met 50.000 of meer inwoners eerder op Clinton stemden dan op Trump (59% om 35%). In plaatsen met minder dan 50.000 inwoners won Trump (Obbema, 2016). Hochschild (2016) keek in haar boek *Strangers in their own Land. Anger and mourning on the American Right* naar de motivatie van aanhangers van de Tea Party, die tijdens de verkiezingen Trump steunde. Hochschild onderzocht specifiek de motivatie van inwoners van het platteland. In het boek komt naar voren dat er voor de plattelandbewoners verschillende redenen zijn om de Tea Party aan te hangen, bijvoorbeeld het gevoel van verlies van eigenwaarde, het wantrouwen in de eigen overheid en het willen beschermen van hun eigen identiteit.

In de Nederlandse politiek lijkt er echter niet zo'n scherpe verhouding te zijn tussen platteland en stad maar is de situatie juist complexer. Waar in de Verenigde Staten een overduidelijke scheiding tussen stad en platteland te zien is, krijgt de PVV in Nederland zowel in de stad als op het platteland steun. Zo krijgt de rechts-populistische partij veel steun in krimpgebieden en randsteden van grote steden, bijvoorbeeld in de buurt van Rotterdam, maar ook op het platteland wonen veel PVV-stemmers (van Outeren, 2016). In Sint Willebrord (N-Br.) stemde bijvoorbeeld 49% van de stemmers op de PVV (Algemeen Dagblad, 2017) en in Harkema (Fr.) 27% (WâldNet, 2017). Ook in Rotterdam zelf en in andere grote steden krijgt de PVV veel steun. Zo kreeg de PVV tijdens de Provinciale Staten verkiezingen van 2015 nog de meeste stemmen in Rotterdam (NU.nl, 2016).

De Voogd (2016) geeft in zijn analyse aan dat de PVV in diverse gebieden om verschillende redenen steun vindt. Enerzijds betreft het stagnerende gebieden waarin de economie het zwaar heeft en anderzijds kleinere gemeenten in het westen en zuiden waar de bevolking minder binding met gezag zou hebben. In het boek *Populist Radical Right Parties in Europe* (Mudde, 2007) en in de literatuurstudie van Van der Brug en Fennema (2007), waarin uitgebreid gekeken wordt naar de ideologie van populistische partijen, worden drie thema's genoemd die voor potentiële kiezers van belang zijn. Het eerste thema is nativisme, de culturele eenheid van een land die door invloeden van buitenaf bedreigd zal worden. Ten tweede speelt autoritarisme, de overtuiging dat een samenleving strikt geordend moet zijn en dat inbreuken zoals criminaliteit streng bestraft moeten worden, een rol. Tot slot is het anti-elite standpunt een belangrijk thema. Het anti-elite standpunt is de gedachte dat de macht van de elite, zoals de politieke en rechtelijke macht, terug naar het volk moet.

Deze thema's lijken, op het anti-elite standpunt na, voornamelijk relevant voor stadbewoners. Zo kan beargumenteerd worden dat nativisme in een stad sterker naar voren komt dan op het platteland, omdat in een stad meer allochtonen wonen dan op het platteland. Ook autoritarisme zal eerder in een stad dan op het platteland relevant zijn, want hoewel ook dorpen te maken hebben met criminaliteit, is in steden eerder sprake van onveiligheid dan in dorpen (CBS, 2016). Het anti-elite standpunt is de enige thema die meer van toepassing is op het platteland dan op de stad. Zo voelen plattelandsbewoners zich vaker genegeerd door de landelijke politiek dan stadbewoners (Berends, 2017). Dit heeft tot gevolg voor het vertrouwen dat plattelandsbewoners hebben in de politiek. Zo is het vertrouwen in instituties zoals de Tweede Kamer en de rechterlijke macht in steden hoger dan op het platteland (CBS, 2010: 102). Daar tegenover staat wel dat vertrouwen in instituten zoals het leger en de NAVO op het platteland weer hoger is dan in de stad (CBS, 2010: 102). Het is echter van belang om in te zien dat niet alleen ervaringen maar ook percepties een rol spelen. Culbertson & Stempel (1985) beschrijven hoe mensen het inschatten van persoonlijke risico's enerzijds en maatschappelijke risico's anderzijds los van elkaar zien. De perceptie van persoonlijke risico's zou ingeschat worden aan de hand van de eigen ervaring, terwijl de

perceptie van maatschappelijke gevaren bepaald zou worden door de media. Dit houdt in dat de angst voor criminaliteit bijvoorbeeld zwaarder weegt in iemands politieke overweging dan de daadwerkelijke criminaliteit.

Als het gaat om de PVV, wijken dorpsbewoners in hun stemgedrag echter niet af van stadbewoners. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de angst voor maatschappelijke gevaren een grotere rol speelt dan de persoonlijke ervaring. Een andere mogelijkheid is dat plattelandsbewoners andere problemen ervaren die onderbelicht zijn en dat deze tot een proteststem leiden, zoals ook het geval was bij de aanhangers van de Tea Party (Hochschild, 2016). Meer inzicht in maatschappelijke onvrede kan leiden tot een beter gericht beleid om de door plattelandsbewoners ervaren problemen aan te pakken en daarmee tegemoet te komen aan hun gevoelens van onvrede. De verschillende verklaringen en gedachten in wat plattelandbewoners beweegt tot het stemmen op de PVV leidt tot de onderzoeksvraag: *'Wat zijn de motieven van plattelandsbewoners om op de PVV te stemmen?'*.

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

1. In hoeverre speelt nativisme een rol in het stemgedrag van PVV-stemmers?
2. In hoeverre speelt autoritarisme een rol in het stemgedrag van PVV-stemmers?
3. In hoeverre speelt het anti-elite standpunt een rol in het stemgedrag van PVV-stemmers?

Theoretisch kader

Populisme heeft verschillende eigenschappen. De eerste eigenschap is dat populistische partijen zich richten op een elite die het volk uitbuit of achterstelt. Het doel van een populistische partij is de door de elite gestolen macht terug te geven aan het volk (Oliver en Rahn, 2016). Deze elite kent meerdere vormen waaronder een rechterlijke elite, een politieke elite of een journalistieke elite (Bakker, Rooduijn en Schumacher, 2015). Deze eerste eigenschap wordt ook wel populisme genoemd (Mudde, 2007: 23). Een populistische partij zou zich dan ook niet laten leiden door een ideologie maar door wat het volk zou willen (Mudde, 2004). Populistische partijen benadrukken verder dat er twee groepen zijn: het homogene goede volk en een antagonistische groep (Mudde 2007: 543). Deze tweede eigenschap wordt ook wel nativisme genoemd en richt zich voornamelijk op het beschermen van de eigen cultuur. Mensen uit een andere cultuur worden als een dreiging voor de oorspronkelijke, homogene groep gezien. Een laatste eigenschap die populistische partijen definieert is "autoritarisme", het geloof in een sterke autoritaire samenleving waarin afwijkingen van de geldende norm streng worden gestraft (Mudde 2007: 23). Om als populistische partij gedefinieerd te kunnen worden moet de partij dus aan deze drie thema's voldoen.

Bestaande verklaringen voor een stem op een populistische partij

Voordat de deelvragen besproken worden, wordt in deze paragraaf eerst besproken wat al bekend is op het gebied van het stemgedrag van mensen die op een populistische partij stemmen en waarom dit van toepassing is op plattelandbewoners. Dit wordt gedaan aan de hand van de besproken eigenschappen van een populistische partij.

Zoals besproken is nativisme een belangrijke peiler binnen de thema's van een populistische partij. Nativisme benadrukt het geloof in een homogene samenleving waarin invloeden van buiten deze homogene groep als bedreigend ervaren worden (Mudde 2007: 22). Mensen die op populistische partijen stemmen zijn vaker te typeren als nativist dan mensen die niet op een populistische partij stemmen. Dit is onder andere vanwege het anti-migratie standpunt van een populistische partij (Mudde, 2007: 221). Nativisten zijn doorgaans tegen immigratie omdat zij dreiging ervaren door de aanwezigheid van minderheden. Deze dreiging kan economisch maar ook cultureel van aard zijn. Een kwantitatieve analyse van rechts-populistische partijen in Denemarken, Frankrijk en Oostenrijk toont aan dat culturele factoren, zoals de nationale identiteit, een grote rol spelen in de populariteit van populistische partijen (Malone, 2014). Ten aanzien van de instroom van immigranten zijn populistische stemmers meer bezorgd over de culturele implicaties van de komst van immigranten dan over de economische gevolgen (Malone, 2014). De bevindingen van Malone worden ondersteund door Mudde (2007) die aangeeft dat deze gevoelens van dreiging een belangrijke reden zijn waarom mensen op een populistische partij stemmen. Autochtonen, maar ook andere allochtonen, zouden etnische dreiging ervaren bij de komst van niet-westerse immigranten. Het betreft hier specifieke angst over de komst en aanwezigheid van niet-westerse allochtonen en daarom wordt niet alleen gekeken naar de eigen persoonlijk situatie op het platteland, maar ook naar hoe plattelandsbewoners de maatschappelijke problemen op landelijk niveau ervaren. Zoals in de inleiding kort besproken is, bestaat er een verschil tussen hoe iemand zijn eigen situatie ziet en hoe diegene de landelijke situatie ervaart. Zo kan iemand op persoonlijk gebied geen negatieve ervaringen hebben met immigranten, maar hier naar aanleiding van het landelijke nieuws toch een negatieve mening over ontwikkelen. Dit wordt ook wel mediamalaise genoemd. Deze term wordt gebruikt wanneer mensen door de berichtgeving van de media negatiever en cynischer over een situatie zijn dan aan de hand van hun eigen ervaringen verwacht zou worden (Culbertson & Stempel, 1985).

Het principe van mediamalaise is echter geen reden om niet naar persoonlijke ervaringen te kijken. Zo kan het zijn dat mensen uit de stad etnische dreiging minder snel ervaren doordat zij vaker contact hebben met allochtonen dan mensen uit een dorp op het platteland. De contacthypothese van Allport (1954, zoals beschreven in Gijsberts, Van Der Meer & Dagevos, 2008) stelt dat hoe vaker men ontmoetingen heeft met mensen uit een andere groep, hoe positiever men gaat denken over de

ander. Tegenover deze theorie staat de conflicttheorie (Gijsberts, Van Der Meer & Dagevos, 2008), die er juist vanuit gaat dat wanneer er meer contact met mensen uit een andere (etnische) groep is, er juist minder vertrouwen ontstaat in die andere groep. Een derde theorie is de *constrict theory* van Putnam (2007), die stelt dat zogenaamd schildpaddengedrag ontstaat. Dit betekent dat naast minder vertrouwen in de ander, er ook minder vertrouwen ontstaat in de eigen (etnische) groep. Dit gebrek aan vertrouwen leidt tot terugtrekking uit de eigen groep. Aan de hand van deze contacttheorieën en de angst voor etnische dreiging wordt in dit onderzoek geanalyseerd hoe plattelandsbewoners hun eigen contacten ervaren en hoe zij de landelijke situatie beschouwen. Dit leidt tot de eerste deelvraag.

Deelvraag 1: In hoeverre speelt nativisme een rol in het stemgedrag van PVV-stemmers?

Naast nativisme is autoritarisme een thema dat van belang is voor populistische partijen. Autoritarisme benadrukt het belang van een strak geleide samenleving en inbreuken daarop moeten volgens autoritaristen bestraft worden (Mudde, 2007 p.23). Vooral inbreuk op de veiligheid moet zwaar bestraft worden. Angst voor criminaliteit wordt daarom vaak genoemd als reden waarom mensen op een populistische partij stemmen. Daarnaast blijkt uit onderzoek van Dinas en Van Spanje (2011: 669) dat kiezers die voor een harde aanpak van criminaliteit zijn en die een verband zien tussen immigranten en criminaliteitscijfers, eerder geneigd zijn op een anti-immigratiepartij te stemmen. Deze onderzoekers geven aan dat criminaliteit vaker als variabele meegenomen zou moeten worden, omdat angst voor criminaliteit een steeds grotere bron voor onzekerheid vormt. Onderzoeken die wel naar de invloed van criminaliteit hebben gekeken, geven geen eenduidig beeld. Zo is er een Tsjechië en Frankrijk een duidelijke correlatie tussen angst voor criminaliteit als motivatie voor het stemmen op een populistische partij (Mudde, 2007). Echter, onderzoek in Vlaanderen zou weer aangeven dat deze correlatie inderdaad bestaat, maar dat het effect minimaal zou zijn. Volgens Betz (1994) is criminaliteit wel een belangrijke reden om op een politieke partij te stemmen, maar noemen stemmers deze reden pas na het gevoel van een etnische dreiging en de afkeer van het politieke systeem. Het is van belang om te benadrukken dat het in bovenstaande bronnen de angst voor criminaliteit en niet de daadwerkelijke criminaliteit betreft. Want hoewel het aantal geregistreerde gevallen van criminaliteit het grootst is in grote steden zoals Amsterdam en Rotterdam (CBS, 2017) is er ook op het platteland angst voor criminaliteit. Zo zijn plattelandsbewoners angstig voor criminaliteit die mogelijk komt overwaaien uit de grote steden (Schuermans & De Maesschalck, 2010). Deze theorie valt samen met de mediamalaise, namelijk dat de angst voor de landelijke situatie groter is dan op basis van de eigen ervaring verwacht zou worden. Hieruit volgt dat het inderdaad mogelijk is dat plattelandsbewoners net zo bang zijn voor de

dreiging van criminaliteit als stadsbewoners, ondanks dat zij minder daadwerkelijke criminaliteit ervaren (Elchardus, De Groof & Smits, 2008) en daarom een sterke hang naar autoritarisme hebben.

De PVV heeft vaak de invoer van harde straffen en minimumstraffen geopperd en voldoet aan de gedachte dat zij aantrekkelijk kunnen zijn voor mensen die belang hechten aan autoritarisme. Dit onderzoek analyseert of onveiligheidsgevoelens zelf bijdragen aan de motivatie om op de PVV te stemmen. Het gevoel van onveiligheid hoeft niet overeen te komen met de daadwerkelijke criminaliteit. Dit leidt tot de tweede deelvraag:

Deelvraag 2: In hoeverre speelt autoritarisme een rol in het stemgedrag van PVV-stemmers?

Het derde onderdeel dat in dit onderzoek wordt bestudeerd betreft het populisme. Populisme meenemen als reden waarom mensen op een populistische partij stemmen klinkt verwarrend. Het betreft hier meer specifiek het anti-elite standpunt van een populistische partij. Zoals eerder besproken is het doel van een populistische partij om de door de elite gestolen macht terug te geven aan het volk (Oliver en Rahn, 2016). Deze elite kan uit verschillende machten bestaan, zoals een politieke, maar ook rechterlijke of journalistieke macht (Bakker, Rooduijn en Schumacher, 2015). Een van de redenen waarom het anti-elite standpunt veel mensen trekt, is omdat alleen populistische partijen een anti-elite standpunt hanteren (Mudde, 2007 p.221). De niet-populistische partijen worden beschouwd als onderdeel van de elite. In recent onderzoek van Schumacher en Rooduijn (2015) is de motivatie van aanhangers van populistische partijen in de verkiezingen van 2006 en 2010 onderzocht. Uit dit onderzoek is gebleken dat voornamelijk het anti-elite standpunt stemmers overhaalt op een populistische partij te stemmen, maar dit verklaart echter niet een verschil tussen stemmers die uit een dorp of een stad komen. Het verklaart echter wel waarom mensen uit een dorp percentueel gezien vaker op een populistische partij stemmen, omdat plattelandsbewoners zich vaker genegeerd voelen door de landelijke politiek (Berends, 2017). Dit zou kunnen betekenen dat het feit dat plattelandsbewoners zich genegeerd voelen ertoe kan bijdragen dat zij op een populistische partij stemmen. Zoals in de inleiding reeds besproken, voelen plattelandsbewoners in de Verenigde Staten zich ook genegeerd door de landelijke politiek (Hochschild, 2016). De anti-elitegevoelens worden echter niet alleen hierdoor veroorzaakt. Ook gevoelens van wantrouwen leiden ertoe dat mensen geen vertrouwen hebben in bijvoorbeeld de politiek (Hochschild, 2016). Dit leidt tot de derde deelvraag:

Deelvraag 3: In hoeverre speelt het anti-elite standpunt een rol in het stemgedrag van PVV-stemmers?

Onderzoeksopzet

Voor de dataverzameling is gebruikgemaakt van semigestructureerde interviews, die in een vertrouwelijke omgeving (bijvoorbeeld bij de respondent thuis) afgenomen zijn. Een topiclijst heeft als leidraad gefungeerd, zodat het gesprek een logische structuur kreeg en goed bewaakt kon worden. Deze topics zijn bepaald aan de hand van de beschreven literatuur en de daaruit voortgekomen onderzoek- en deelvragen. Gekozen is voor semigestructureerde interviews, omdat op deze manier dieper op de thema's van de deelvragen in kon worden gegaan. Zo kon tijdens de interviews direct doorgevraagd worden naar de motivatie om op de PVV te stemmen en naar de achterliggende gedachten daarvan. Op die manier konden ook percepties en gevoelens van respondenten achterhaald worden.

De respondenten zijn op de volgende manier geworven. Respondenten zijn via sociale media, zoals Facebook, aangesproken en geworven door oproepen te plaatsen met de vraag of zij interesse hadden om mee te doen aan een interview. Deze oproepen zijn onder andere op Facebookpagina's geplaatst. Daarnaast zijn respondenten geworven door middel van een sneeuwbaaleffect, waarbij respondenten mogelijk andere respondenten voorstellen. Respondenten zijn daarnaast op publieke plekken, zoals winkelstraten, aangesproken met de vraag of zij interesse hadden om mee te doen aan een interview.

Uiteindelijk bleek dat de tweede methode het meest effectief was. Uit de eerste methode kwamen weinig positieve reacties en gemaakte afspraken werden ook niet altijd nagekomen door mogelijke respondenten. De tweede methode, hoewel tijdrovend, leverde meer positieve en instemmende reacties op. Gemiddeld duurde een interview tussen een en anderhalf uur. In verband met de ethiek en integriteit van het onderzoek werd vooraf toestemming gevraagd aan de respondent om het gesprek op te mogen nemen. De privacy van de geïnterviewde werd vanzelfsprekend gegarandeerd. In de periode van april tot en met juni 2017 zijn uiteindelijk twaalf interviews gehouden met drie koppels, zeven mannen en twee vrouwen. In sommige gesprekken met de mannen en vrouwelijke respondenten was ook de partner aanwezig, echter was de inbreng van de partner in sommige gevallen zo summier dat niet van een interview met een koppel gesproken kon worden. De respondenten zijn woonachtig in dorpen van maximaal 15.000 inwoners en komen niet uit de provincies Utrecht, Zuid- en Noord-Holland. Globale informatie over de respondenten, zoals leeftijd en opleiding is te vinden in bijlage 1.

Operationalisering

Om het kwalitatieve onderzoek vorm te geven, is gebruikgemaakt van een topiclijst, zodat de respondenten gestructureerd geïnterviewd konden worden. De topiclijst is opgedeeld in vier categorieën, die per onderwerp werden besproken. De topiclijst is in bijlage 2 te vinden.

De eerste categorie vragen bestond voornamelijk uit algemeenheden en achtergrondinformatie van de respondent. Voor deze categorie is gekozen om te kijken of naast mogelijke verschillen tussen stad en platteland ook nog andere verschillen bestaan die relevant kunnen zijn. Ook geven deze vragen een beeld van de respondenten die geïnterviewd zijn. Respondenten kregen eerst uitgebreid de mogelijkheid om aan te geven waarom zij op de PVV stemmen. Hiermee werd getracht om te voorkomen dat de antwoorden teveel door de interviewvragen werden gestuurd. Het zou kunnen dat de respondent een andere reden heeft om op de PVV te stemmen dan de in dit onderzoek genoemde verklaringen.

Zoals in het theoretisch kader is besproken, is binnen het nativisme etnische dreiging (Mudde, 2007) een belangrijke bron van stemmen voor populistische partijen. Dit zou voornamelijk komen door de culturele implicaties die deze etnische veranderingen zouden hebben (Malone, 2014). In de tweede categorie vragen werd ingegaan op deze verklaring. Eerst werd gekeken naar de persoonlijke situatie van de respondent en daarna werd gekeken hoe die persoonlijke situatie de respondent beïnvloedt. Bij dit onderwerp is gekeken naar de invloed van de media. Zoals in het theoretisch kader is besproken, zorgt de media ervoor dat er een verschil is tussen hoe mensen hun persoonlijke situatie zien en hoe zij de landelijke situatie beschouwen (Culbertson & Stempel, 1985).

De derde categorie vragen richtte zich binnen het kader van autoritarisme op de mate waarin respondenten criminaliteit ervaren. Zoals reeds besproken bestaat er een verschil tussen daadwerkelijke criminaliteit en angst voor criminaliteit (Schuermans & De Maesschalck, 2010). In dit onderzoek is, net zoals bij nativisme, bestudeerd hoe respondenten criminaliteit ervaren, hoe zij de landelijke situatie ervaren en of deze perceptie ook een dreiging vormt voor hun eigen situatie.

De vierde categorie vragen richtte zich op het populisme en meer specifiek op de anti-elitestandpunten. Met deze vragen is onderzocht of de respondenten daadwerkelijk anti-elitegevoelens hebben en hoe deze tot uiting komen. Zoals besproken richt het anti-elite standpunt zich op diverse elites (Bakker, Rooduijn en Schumacher, 2015) en zijn er verschillende oorzaken voor het ontstaan van anti-elitegevoelens (Hochschild, 2016).

De uit de interviews naar voren gekomen data zijn geanalyseerd aan de hand van een codeerschema dat is opgezet aan de hand van de in de theorie besproken onderwerpen. Het codeerschema is in bijlage 3 te vinden. Om de data te analyseren is gebruikgemaakt van het kwalitatieve analyseprogramma Atlas.ti. In de eerste codering is voornamelijk gekeken naar waar de drie thema's van nativisme, autoritarisme en populisme naar voren gekomen. Vervolgens is gekeken naar de motivaties en percepties van de respondenten binnen deze categorieën en is onderzocht of hierin patronen bestaan. Verder is gekeken of naast deze categorieën nog andere patronen waren te herleiden. De analyse van de data wordt hierna per categorie besproken. Omdat het anti-elite

standpunt en nativisme de thema's zijn waaruit het meest naar voren kwam zullen deze als eerste aan bod komen.

Resultaten

In het begin van de interviews kregen de respondenten de mogelijkheid om aan te geven waarom zij op de PVV hebben gestemd. Op deze manier is geprobeerd te voorkomen dat de antwoorden van de respondenten door het interview gestuurd zouden worden. In de reacties van de respondenten komen twee antwoorden sterk naar voren. De eerste verklaring heeft voornamelijk betrekking op het anti-elite standpunt terwijl de tweede verklaring meer verband houdt met nativisme, namelijk de culturele en economische dreiging die allochtonen vormen. In deze paragraaf zal op de eerste verklaring worden ingegaan.

Wat opvalt, is dat de respondenten binnen het anti-elite spectrum zich voornamelijk op de politieke elite richten, maar dat de anti-elitegevoelens verschillende achtergronden hebben. Uit de interviews komen twee typen anti-elite gevoelens naar voren. Allereerst voelen respondenten zich genegeerd. Het gevoel genegeerd te worden komt in meerdere vormen sterk naar voren. Het eerste gevoel is genegeerd worden om politieke voorkeur, dit komt onder andere naar voren wanneer gerefereerd wordt aan het feit dat de PVV niet mee mocht doen met de formatiebesprekingen.

“De VVD. De VVD zegt nee, ik ga niet met Geertje werken. Nee, ik ga niet met Geertje knikkeren. Nee, dat doe ik niet. Nee, Geertje speelt vals. Nee, hij weet dondersgoed dat Geert de waarheid spreekt en dat Geert 99% van de Nederlandse bevolking vertegenwoordigt, in woord. Want, ga hier maar naar buiten vragen, maar, iedereen is het zat” (R1, Man 57 jaar).

Hieruit komt een gevoel van buitenspel gezet te zijn naar voren waardoor de problemen die de respondent voelt niet gehoord word. Het tweede gevoel van genegeerd worden is op basis van geografische ligging en komt sterk naar voren in provinciale gevoelens die de respondenten hebben. Zo geeft een Limburgse respondent aan:

“Als ze het over het zuiden hebben dan gaat het over Brabant en Zeeland, maar ik dacht dat wij het zijn zuidelijkste puntje van Nederland waren, maar daar hebben ze het nooit over ..., het zal altijd wel zo blijven maar het zuiden is niet Brabant en Zeeland, dat is voor mij het midden. Is dat ook een reden om op Wilders te stemmen, dat hij Limburger is? Ja, omdat hij dan Limburg op de kaart kan zetten” (R6, koppel 64 en 61 jaar).

Waar de politieke macht voorheen het gevoel gaf dat ze genegeerd worden ziet men hier in de PVV een manier om uit deze vorm van anonimiteit te komen en gehoord te worden.

Het derde gevoel van genegeerd worden komt minder sterk naar voren dan de eerste twee gevoelens en richt zich op hoe de media functioneert. Zo wordt aangegeven dat de media niet juist met de PVV omgaat:

“De media, dat kon je met de verkiezing heel duidelijk merken, dat ze dus wel degelijk voorkeur hebben. En dat is ergens heel normaal, want als jij als gezeten zending, laat ik het zo zeggen ...je geld moet vangen uit Den Haag, dan prijs je Den Haag de hemel in en alles wat erbuiten zit, gaat de grond in” (R4, koppel 58 en 54 jaar).

Met betrekking tot de landelijke politiek komen naast het gevoel genegeerd te worden ook gevoelens van bedrog aan bod. De meeste gevoelens van bedrog zijn het gevolg van verkiezingsbeloften die nooit nagekomen zijn, maar ook gevallen van corruptie en fraude door politici worden genoemd als voorbeelden van waarom het vertrouwen in de politiek laag is:

“Ja, maar het is iedere keer, dat gebeurt te veel. Kijk en daardoor verliezen de mensen op een gegeven moment het vertrouwen in de politiek. Want als er ergens gesjoemel of gerotzooi is het in de politiek. Ik wil niks zeggen over de VVD, want de PvdA is precies hetzelfde. Die zijn geen cent anders” (R11, koppel 43 en 45 jaar).

Een kleine minderheid onder de respondenten geeft aan zich bedrogen te voelen door de instelling van de politici. Zo geeft één respondent aan dat andere politici waarschijnlijk wel hetzelfde denken als Geert Wilders maar dat ze dit niet durven te zeggen:

“Maar ze durven het niet vrijuit te zeggen zoals Wilders dat durft te zeggen omdat ze bang zijn voor hun eigen vrijheid en doen...als je dingen laat horen waar heel veel mensen het mee oneens zijn, daar kan je zoals Geert Wilders heel je levensstijl aan verliezen. Dus ik denk dat ze wel een beetje huichelachtig zijn, laat ik het zo zeggen, dat ze dingen niet durven te zeggen zoals ze eigenlijk willen en moeten zeggen” (R5, man 32 jaar).

In dit geval is er dan ook niet wantrouwen in de bedoelingen van de politieke partijen echter wel in hun durf om de problemen zoals deze ervaren wordt om als zodanig te benoemen.

Naast de politieke macht voelt een enkele respondent zich ook bedrogen door de rechtelijke macht. Zo geeft een respondent aan weinig vertrouwen in de rechterlijke macht te hebben. *“Of de rechterlijke macht betrouwbaar is? Voor de verkiezingen werd Wilders weer voor het gerechtbankje gehaald. Of dat toeval is, ik weet het niet, het tast mijn vertrouwen in het rechtsgevoel wel aan” (R10, man 58 jaar).* De anti-elitegevoelens ten opzichte van de rechterlijke macht zijn echter niet zo eensgezind als bij de politieke macht: *“Ik heb toch wel een beetje vertrouwen in het rechtssysteem dat dat wel een beetje rechtgezet gaat worden. Dat ze toch wel rechtvaardigheid krijgen” (R9, man 28 jaar).* Over het algemeen is echter te weinig over het vertrouwen in het rechtssysteem gezegd om daar enige conclusies aan te verbinden.

De gevoelens van genegeerd en bedrogen worden sluiten elkaar niet uit. Sommige respondenten geven aan op sommige punten genegeerd te worden en zich ten aanzien van andere punten juist bedrogen te voelen. Het zijn dan ook beide argumenten waarom het vertrouwen in de politiek laag is, ze sluiten elkaar niet uit maar hebben elkaar ook niet nodig om te kunnen bestaan.

De anti-elitegevoelens kennen nog een derde oorzaak. Zo komt de overtuiging dat de elite niet opkomt voor de samenleving aan bod. Zo geeft een kleine groep respondenten aan dat zij vinden dat de elite niet opkomt voor de samenleving. Zo geeft een respondent aan dat de politiek nu meer ieder voor zich is en dat men vroeger juist doelgerichter te werk ging los van de ideologie die men destijds had:

“Ik zie het ook wel in de nieuwe politiek, ja. Want ik merk wel dat niet zo veel meer naar elkaar geluisterd wordt als dertig jaar geleden in de politiek. Dat merk ik wel. Nu wil iedereen het beste jongetje van de klas zijn in deze tijd. En dat was toen niet. Dat was gezamenlijk” (R12, vrouw 48 jaar).

Een kleine groep ziet echter niet alleen dat de elite niet voor hen opkomt maar ook andere groepen voortrekt. Het gevoel dat andere groepen door de elite worden voorgetrokken komt in sommige gevallen ook overeen met de gevoelens van nativisme die respondenten hebben:

“Ja, de immigranten, ja. Ik vind wel mensen uit oorlogsgebieden, die mogen best hier komen. Maar ja, er is zoveel armoede onder de Nederlanders en ik vind ja, die mensen- Ze mogen geholpen worden, maar ja, ons volk gaat in wezen voor, vind ik. En het is al zo, ja, benepen. Van, ja hij- Het andere kabinet die belooft gouden bergen, ja en hij (Geert Wilders) wil echt weg met de buitenlanders. En ja, en zo denk ik er ook over” (R7, man 53 jaar)

Zoals dit citaat laat zien is er weinig vertrouwen dat er, naast de PVV, partijen zijn die voldoen aan het gevoel van onvrede die respondenten hebben.

Uit de interviews komt naar voren dat de respondenten voorheen eigenlijk nooit stemden en zich pas sinds de komst van Wilders met de politiek bezighouden:

Interviewer: *“Want voordat Geert Wilders kwam, had u het daarvoor al gestemd? Of daarvoor stemde je al niet meer?”* Respondent: *“Nee, wij hebben nooit gestemd. En tot dit jaar en toen zijn wij en heel het dorp eigenlijk massaal allemaal op Geert Wilders” (R8, man 59 jaar).*

Op het gebied van populisme worden twee anti-elite gevoelens genoemd, namelijk het gevoel genegeerd te worden en het gevoel bedrogen te worden door elite en dan voornamelijk de politiek. Deze gevoelens komen deels overeen met de bevindingen van Hochschild (2016) die de motivaties van Amerikaanse Tea Party supporters onderzocht. Deze gedachten van genegeerd en bedrogen worden zijn echter niet exclusief aan elkaar. Zo worden gevoelens van bedrogen en genegeerd worden door de politiek meermaals door dezelfde respondenten genoemd als bron van hun anti-elite gevoelens. Binnen deze twee motivaties zijn er weer verschillende bronnen van ontevredenheid te noemen. Als het gaat over bedrog door de politieke macht wordt hier vooral

gekeken naar verkiezingsbeloften en gevallen van fraude en corruptie. Op het gebied van genegeerd worden wordt hier de PVV als politieke partij en geografische achterstelling ten opzichte van de rest van het land als voorbeeld gegeven. Over het algemeen geven de respondenten aan dat hun vertrouwen in de politieke macht weinig of niet aanwezig is. Zo geeft een meerderheid van de respondenten aan voor de komst van Wilders zelden of nooit gestemd te hebben.

Nativisme

Uit de interviews is naar voren gekomen dat nativisme een belangrijke rol speelt bij de motivatie om op de PVV te stemmen. Zo geven alle respondenten aan dat de Nederlandse cultuur wordt bedreigd door invloeden van buitenaf. Angst voor deze invloeden blijkt onder andere uit de angst dat de Nederlandse cultuur wordt afgepakt. Zo wordt de Nederlandse cultuur volgens respondenten bedreigd door onder andere het “afpakken” van Sinterklaas:

“Ik bedoel, als in Suriname ook zwarte pietten komen, daar staan een heleboel donkergekleurde kindjes van hé, Zwarte Piet. Ja, dan heb ik zoiets waarom daar wel en hier niet? Snap je? Want ik bedoel dat vind ik gewoon te ver gaan. Dit is cultuur ook. Dat is puur iets wegpakken waar niet over nagedacht is. Dat is ook gewoon weer van ja, het mag niet, dus dat is iets van nou, druk die Nederlanders maar weer de kop in. Dat gevoel krijg je erbij”.(R3, vrouw 56 jaar).

De angst die hier zichtbaar is, is dat de Nederlandse cultuur wordt aangepast zonder dat er gekeken is naar de wensen van de Nederlanders zelf.

Andere respondenten geven aan het gebrek aan integratie en het feit dat allochtonen meer hun eigen wil opleggen, als bedreiging te zien:

“Zonder te discrimineren hebben wij gewoon tussen de, ik denk wel, 80 tot 85 procent allochtonen gewoond. En op een gegeven moment was het zo dat wij als Hollanders ons moesten aanpakken, aanpassen, aan datgeen wat hun vertegenwoordigen. En daar hadden wij geen zin in” (R8, man 59 jaar)

De dreiging die men hier voelt gaat dus ook over de manier waarop men leeft bedreigd wordt.

Hoewel alle respondenten aangeven dat zij vinden dat de Nederlandse cultuur bedreigd wordt, kunnen twee typen respondenten onderscheiden worden. De ene groep respondenten vindt dat mensen van buitenaf de Nederlandse cultuur moeten respecteren, maar dat zij wel hun eigen cultuur mogen behouden:

“Nou ja kijk, dat zal ik begrijpen, dat ze een eigen geloof hebben, dat mag. Wij hebben hier in Nederland ook twintig, dertig geloven, weet ik veel wat. En dat je daar een theedoek voor draagt, prima, moet je zelf weten” (R1, man 57 jaar).

Het andere type respondent geeft aan dat alleen assimilatie acceptabel is:

“Als je Nederlanders neemt in Canada, die lopen daar op klompen. Waarom gaan ze daar op klompen lopen. Ja, maar ik ben Nederlander. Er is gewoon een bepaalde leefomgeving die je hebt meegekregen van huis uit, en dat blijft eigenlijk hangen.... Dat kan niet. Je hoort je aan te passen. En doen ze dat niet, dan krijg je echt problemen” (R4, koppel 58 en 54 jaar).

Het assimileren aan de Nederlandse cultuur is dan ook niet alleen wenselijk maar ook noodzakelijk voor dit type respondent om maatschappelijke problemen te voorkomen.

De respondenten geven verder aan dat hun gevoelens hierover voornamelijk door de landelijke discussie komt en dat in hun eigen woonplaats eigenlijk geen veranderingen hebben plaatsgevonden en dat in hun gemeente hier ook geen discussie over geweest is: *“Vorig jaar hebben we hier nog met zwarte pietten gelopen ja. Daar is ook niet tegenaan gegaan of weet ik wat. Ik merk toch hier dat het wat soepeler hier is dan in steden hè.” (R3, vrouw 56 jaar).* Slechts twee respondenten gaven aan dat er aanpassingen waren op voor hun cultureel belangrijke gebeurtenissen. Zo vertelde een respondent er op een basisschool geen ham tijdens een paasfeest was en waren bij een andere respondent de zwarte pietten deels vervangen door roetpieten.

Ten aanzien van de economische implicaties zien alle respondenten negatieve gevolgen van de instroom van buitenlanders: *“Mensen in Nederland kunnen het bekijken, zoals in de zorg. En naar de allochtoon, de vluchtelingen, daar kan wel al mijn geld naartoe” (R2, man 42 jaar).* Opvallend is dat economische kosten vaak genoemd worden binnen het kader van etnische dreiging, maar dat deze voornamelijk aangehaald worden ter ondersteuning van de culturele dreiging die de respondenten voelen. Economische nadelen worden slechts kort benoemd, terwijl over de culturele dreiging veel meer verteld wordt en respondenten laten daarbij ook een meer betrokken indruk zien. In een enkel geval wordt de economische dreiging gezien als gevolg van de ervaren culturele dreiging:

“Ze zijn zelf natuurlijk moslim en dat geeft ook veel problemen voor werknemers als zij iemand moeten aannemen die moslim is. Die mogen op een gegeven moment niet eten drie maanden lang, het lijkt mij dat je dan niet goed kan functioneren” (R5, man 32 jaar).

Uit de interviews komt verder naar voren dat de respondenten in hun eigen omgeving over het algemeen best positief contact hebben met allochtonen. Zo geeft een groot aantal respondenten aan contact te hebben met allochtonen. Dit contact ontstaat meestal via het werk dat de respondenten hebben: *“Ik doe wel eens klusjes voor iemand en die heeft een oudere Marokkaan in dienst en daar heb ik een paar keer mee samengewerkt en dat is een topgozer, een hele fijne man” (R5 man, 32 jaar).* Overig contact met allochtonen bestaat uit korte gesprekjes. Zo geeft een respondent aan op een braderie te staan:

“zo’n mevrouwtje komt naar me toe met een hoofddoekje en vraagt me technische gegevens. En ik zeg, ja, sorry, daar weet ik niks van. Ik zeg, volgens mij ben ik blond. En meteen kreeg ik als antwoord, waarom denk je dat ik een hoofddoekje draag? Ja, dat vind ik dan krasse humor?” (R2, man 42 jaar).

Hoewel een groot gedeelte van de respondenten positief contact gehad heeft is het meeste contact dat de respondenten met allochtonen hebben echter voornamelijk negatief. De meeste respondenten benadrukken dat zij niet alleen negatief contact met allochtonen maar ook met autochtonen hebben. Maar omdat de respondenten relatief weinig contact hebben met allochtonen, krijgt dit aspect nadruk. Verscheidene respondenten geven aan negatief contact gehad te hebben met allochtonen die bij hen in de buurt wonen of hebben gewoond:

“Wij woonden recht tegenover twee moskeeën. Ja, dan met alle respect, dan werd Allah geroepen. Nou, dan stonden je haren recht overeind. Parkeren was niet mogelijk...dan moest je je eigen auto voor je eigen deur drie straten verder zetten...het was gewoon te zot voor woorden. Echt” (R8 man, 59 jaar).

Andere negatieve ervaringen die respondenten met allochtonen hadden, vonden bijvoorbeeld plaats tijdens het werk: *“Ik ben een rijsschoolhouder en ik kom dagelijks klootzakken in het verkeer tegen, 9 van de 10 keer zijn het van die Marokkaanse etters.” (R10, man 58 jaar)’.*

Over het contact met de eigen autochtonen groep komt er een duidelijk type antwoord naar voren. Respondenten gaven aan dat ze goed contact hebben met de buurt en dat dit door de jaren heen ook niet veranderd is. Zo drinken zij bijvoorbeeld samen koffie en worden ook barbecues georganiseerd: *“En dat is wel. Ja, dit dorp kun je niet vergelijken hoor. Maar ik zeg al, wij wonen hier ja, prima. Super buren, wij kennen iedereen. Wij wonen nu inmiddels hier vijftien, zestien jaar?” (Man R8, man 59 jaar).* Uitzonderingen geven bijvoorbeeld aan weinig contact te hebben met hun buren, maar dat dit altijd al zo is geweest omdat ze wat meer op zichzelf zijn. Tot slot geeft een kleine groep aan minder contact te hebben met hun buren door de verhoogde criminaliteit.

Uit het bovenstaande lijkt op het eerste gezicht dat contact van de respondenten met allochtonen minimaal is en aan de hand van dit contact alleen is moeilijk te concluderen of dit contact van invloed is op de rol van nativisme. Op basis van de informatie die voortgekomen is uit de interviews kan geen conclusie getrokken worden over de besproken contacttheorieën. Het contact van respondenten met allochtonen is zo gering dat onmogelijk geconcludeerd kan worden dat dit contact van invloed is op de verstandhouding die de respondent heeft met de eigen en de andere culturele groep. Etnische dreiging vanuit economisch en vooral cultureel oogpunt speelt een grotere rol ten aanzien van nativisme. Respondenten geven duidelijk aan dat de dreiging die zij voelen vooral komt uit angst voor cultuurdreiging. Zo geven respondenten aan dat allochtonen zich moeten aanpassen aan de Nederlandse cultuur. Dit komt overeen met de bevindingen van Malone (2014), die constateerde dat mensen die op populistische partijen stemmen dit voornamelijk doen uit angst

voor de culturele implicaties van de aanwezigheid van immigranten. Wel komt uit de interviews een tweedeling naar voren ten aanzien van de gewenste mate van integratie. Het eerste type respondent vindt dat allochtonen moeten integreren, maar dat ze wel hun eigen gebruiken mogen houden. Het tweede type respondent geeft aan dat allochtonen zich volledig moeten aanpassen en ook voor de Nederlandse cultuur moeten kiezen.

Autoritarisme

In de interviews komt naar voren dat autoritarisme in tegenstelling tot populisme en nativisme een minder grote rol speelt. Wel valt op dat in tegenstelling tot bij het nativisme, persoonlijke ervaringen een grotere rol speelt. Zo geeft een meerderheid van de respondenten aan zelf te maken te hebben gehad met criminaliteit. Een respondent geeft bijvoorbeeld aan in zijn woning te maken gehad te hebben met diefstal:

“Maar ik heb hier ook al achter wat Ethiopiërs aangezetten. Dat ze hier de beelden uit mijn tuin probeerden te klauwen en die waren toen negentig kilo. Als ik hem te pakken had gehad, had ik hem een kop kleiner gemaakt, absoluut.” (R4, koppel 58 en 54 jaar).

Binnen deze groep van respondenten geven is een type respondent aan te merken die vroeger in een stad heeft gewoond en daar te maken gehad te hebben met criminaliteit, maar in het dorp waar ze nu wonen niet: *“De grootste verschillen? Ja, die criminaliteit natuurlijk. En ook van de hoeveelheden. Kijk, natuurlijk, hier zitten ze net zo goed. Maar Rotterdam is natuurlijk vele malen sterker. Dat merk je wel een hele hoop.” (R2, Man 42 jaar).* Verder geven twee respondenten aan dat ze via hun werk in aanraking zijn gekomen met criminaliteit:

“Ja, soms op de bouw bijvoorbeeld, ja, net niet de Polen, maar weet ik veel waar ze vandaan komen. Dat als je niet oplet dat je gereedschap weg is, of zo. Dat laat je dan in de woning staan, deur dicht, dan zit er nog geen slot in. Nou, ze weten precies waar het staat. Maar je hebt geen bewijs dat zij het waren. Je moet zo voorzichtig zijn, vooral in de bouw ook” (R9, man).

Wat verder opvalt, is dat respondenten die zelf niet direct te maken hebben gehad met geweld, verschillende ervaringen hebben. Zo komen er twee patronen van ervaringen naar voren. Zo ziet de eerste groep die geen persoonlijke ervaring heeft met criminaliteit dat de omgeving verloedert:

“Niet directe overlast, maar andere mensen ervaren dat wel zo, die voelen zich niet zo prettig in bepaalde buurtjes waar dat volk zich allemaal ophangt en eventueel wat naroept. Die voelen zich niet zo prettig met dat gebied zeg maar. Die lopen liever om. Het is hier een beetje een beruchte straat. Er zijn hier in het verleden wel eens dingetjes gebeurd en daar wonen wat meer Marokkanen en wat andere buitenlanders. Maar die vrouw loopt dus een stuk om omdat die door dat stuk straat niet

durft te lopen, terwijl er ook niet voor niks een paar cameraposten zijn geplaatst door de politie (R5, man 32 jaar).

Dit type respondent heeft zelf dan geen direct ervaring met criminaliteit maar merkt wel dat de omgeving verandert maar ook het gedrag van de medebewoners van de buurt.

Het tweede type respondent geeft aan in de eigen directe omgeving juist helemaal geen problemen van overlast of criminaliteit in de buurt te ervaren: *“Nou, mijn fiets staat hier niet eens op slot, dus dat moet wel meevallen. Maar ook hier, ik bedoel, een nagelegen stad, dat er veel mensen langskomen, even rondfietsen, ja, omdat het zo’n klein plekje is, je herkent ze.” (R9, man 28 jaar).* De leefomgeving is bij dit type respondent nog onbedreigd en komen er geen gevoelens van dreiging vanuit de stad naar voren.

Eén enkele respondent merkt op dat de dreiging van de criminaliteit ten koste gaat van het contact met de buurt:

“Men is angstiger geworden. Als je hier ’s avonds door de straat rijdt, zo open als dat het vroeger was, gordijnen open. Niemand had rolluiken, voor het geluid hoef je die hier niet te doen, want ’s avonds laat hoor je hier nog een vogeltje tsjilpen bij wijze van spreken. Maar als je tegenwoordig ziet, de poorten zitten op slot, de gordijnen zijn dicht, de rolluiken zijn dicht. ’s Avonds om zeven uur is het hier dood. Is het gewoon dood. Dat was vroeger niet” (R1, man 57 jaar).

Ten aanzien van de perceptie van criminaliteit in Nederland is geen onderscheid te maken tussen de respondenten. Alle respondenten halen hun informatie uit het nieuws. Zo valt het respondenten op dat veel criminelen in het nieuws van buitenlandse afkomst zijn:

“Er zijn net zoveel Marokkanen en weet ik veel wat niet Nederland, anders formuleren, niet-Nederlanders strafbaar of hebben een strafbaar feit gepleegd als er Nederlanders zijn. Toevallig als je naar het nieuws kijkt of je kijkt naar Opsporing Verzocht of weet ik veel wat, is het altijd een buitenlander iemand. Ja, een getinte huidskleur weet ik veel wat, verzin het maar (R1, man 57 jaar).

De verhouding tussen allochtoon en autochtoon in programma’s zoals Opsporing Verzocht wordt meermaals aangehaald: *“En zoals je ziet op tv en Opsporing Verzocht zijn er vaak mensen uit het buitenland, criminele Marokkaantjes of Turkjes die voor overlast zorgen en zorgen dat wijken onveiliger worden” (R5, man 32 jaar).* Op de vraag hoe het komt dat zij voornamelijk allochtone criminelen zien, geven de respondenten over het algemeen twee verklaringen. De eerste verklaring richt zich voornamelijk op de cultuurverschillen tussen allochtonen en Nederlanders. Zo vinden zij allochtone jongeren over het algemeen agressiever dan Nederlandse jongeren: *“Ik wil niet zeggen dat de Nederlanders lieverdjes zijn, dat hoor je mij niet zeggen, maar als je alles gaat pakken dan zijn 35 procent Nederlanders en de 65 procent zijn dan tussen haakjes andere landen”(R6, koppel 64 en 61 jaar).*

De tweede verklaring richt zich meer op het verschil tussen allochtonen onderling. Zo vinden zij dat de jongste groep allochtonen harder en onbeschofter zijn dan de oudere allochtonen en ook vinden ze dat de jongere groep minder goed geïntegreerd is:

“Want als je kijkt naar de eerste generatie en van horen zeggen, dat heb ik zelf niet meegemaakt, die hoorde je volgens mij veel minder dan nu. Omdat ze nu, de jongeren, veel meer tijd hebben en veel meer, ja, rotzooi uitzoeken”(R9, man 28 jaar).

In de antwoorden op de vraag hoe het beste op deze criminaliteit gereageerd kan worden, komt autoritarisme sterk naar voren. Zo geven meerdere respondenten aan dat het grootste probleem is dat het respect verdwenen is en dat dit terug moet komen:

“Want het respect naar politie is er niet meer. Respect naar de hulpverlening is er niet meer. Dat moet je zo godsgruwelijk hard aanpakken jongen. Daar heb je het weer. Even terugzetten in het gareel. Daar kan Geertje wat aan doen” (R1, man 57 jaar).

Dit gebrek aan respect richt zich niet alleen op hulpverleners maar ook het contact met burgers onderling heeft te leiden onder een gebrek aan respect voor elkaar:

Vroeger als men ruzie had, dan ging men naar buiten werd er even geknokt, hadden wij beide een blauw oog maar zeiden we, jongens klaar nu we gaan weer naar binnen en drinken een biertje. Nu als je nu naar buiten gaat en je ligt op de grond. Dan komt je niet meer overeind snap je. Het is harder geworden, het is een mentaliteitsverandering ten opzichte van vroeger (R10, man 58 jaar).

Deze percepties passen bij autoritarisme omdat deze gedragingen worden gezien als een inbreuk op de geldende normen met betrekking tot normaal gedrag. Het gebrek aan respect wordt ook gelinkt aan de straffen die in Nederland worden gegeven zo zouden deze straffen te laag zijn:

De straffen hier in Nederland zijn te licht, als je kijkt naar het voetbal. In Engeland zie je daar hekken staan? Dacht het niet, hoef maar iets fout te gaan en die bobby's gaan los. Maar hier moet je eerst vragen bij de officier van justitie of je iets mag doen. De straffen zijn hier zo lig, ze lachen je uit en gaan morgen weer vrolijk verder (R6, koppel 64 en 61 jaar).

Deze voorbeelden van gebrek aan respect voor hulpdiensten, onderling en lage straffen zorgen bij de respondenten voor onveiligheidsgevoelens voor criminaliteit en ook de oplossing, namelijk dat het respect en harde criminaliteit terug moet komen.

Met betrekking tot de motivaties en percepties van de respondenten op het gebied van autoritarisme bestaat minder overeenstemming dan bij nativisme. Waar men bij het nativisme een sterke overeenkomst zag in de dreiging voor de Nederlandse cultuur zijn de gedachten over autoritarisme verdeeld. Hoewel de respondenten aangeven dat criminaliteit zwaar bestraft moet worden, is geen eenduidige oorsprong voor deze overtuiging te vinden. Met betrekking tot persoonlijke ervaringen geeft ongeveer de helft van de respondenten aan in de thuissituatie of via het werk met criminaliteit te maken te hebben gehad. Deze respondenten voelen zich op een

enkeling na echter niet onveiligere dan respondenten die niet te maken hebben gehad met criminaliteit. Verder zien enkele respondenten wel een verslechtering van de wijk, maar voelen ze zich hierdoor zelf niet direct bedreigd. Het overgrote merendeel van de respondenten geeft echter aan in hun thuissituatie nergens last van te ondervinden. Ook angst dat de stadscriminaliteit naar de dorpen zou verplaatsen, komt niet eenduidig naar voren. Ten aanzien van het probleem van criminaliteitsdreiging in de landelijke situatie zijn echter alle respondenten van mening dat voornamelijk allochtonen vertegenwoordigd zijn in de criminaliteit. Dit herleiden ze onder meer uit meldingen in de media, waarin voornamelijk allochtone criminelen worden genoemd. Hiervoor worden twee verklaringen gegeven. Enerzijds wordt een generatiekloof binnen de allochtonen genoemd, waarbij allochtonen steeds minder integreren en anderzijds wordt een culturele kloof gesignaleerd, waarbij allochtone jongeren over het algemeen harder zijn dan autochtone jongeren. Er is hier dus naar autoritarisme ook een verband te trekken met nativisme. Het zijn namelijk voornamelijk mensen die van buiten de homogene groep komen die als crimineel worden gezien.

Conclusie en discussie

In de recente presidentsverkiezingen in de Verenigde Staten tussen Hillary Clinton en Donald Trump zag men dat Trump voornamelijk stemmen trok op het platteland en Clinton in de steden veel stemmen kreeg. Deze duidelijke scheiding van politieke voorkeur is echter niet te vinden in Nederland. Zo krijgt de rechts-populistische partij PVV in steden en dorpen vergelijkbare aantal stempercentages. Dit is opvallend omdat veel problemen waar de PVV tegen ageert voornamelijk stadsproblematiek behelst. In dit onderzoek is dan ook gekeken naar de vraag: *Wat zijn de motieven van plattelandsbewoners om op de PVV te stemmen?*. Binnen deze vraagstelling is gekeken naar de drie thema's die het populisme behelzen, namelijk, nativisme, autoritarisme en populisme en welke rol zij hebben in het stemmen op de PVV. Nativisme richt zich op het belang van dat de samenleving uit een homogene groep bestaat en ziet buitenstaanders als bedreiging. Autoritarisme richt zich op het belang van een streng gecontroleerde samenleving en inbreuken daarop, zoals criminaliteit, dienen gestraft te worden. Populisme richt zich op dat de macht van de elite terug moet naar het volk.

Voor dit onderzoek zijn er twaalf semigestructureerde interviews gehouden waar deze thema's aan bod zijn gekomen. Er is specifiek gekeken naar de ervaringen en percepties van de respondenten en hoe dat hun beïnvloedt. Uit het de interviews komt naar voren dat voornamelijk nativisme en het anti-elitegevoelens belangrijke invloeden zijn voor de respondenten om op de PVV te stemmen. Zo komt in de interviews op het gebied van Nativisme sterk naar voren dat de culturele implicaties van de aanwezigheid van immigranten als ongewenst worden beschouwd. Zo is de angst dat de eigen cultuur verloren gaat en sterk voorkomende angst. Dit wordt niet in hun directe

omgeving gevoelt maar is het voornamelijk het gevolg van de landelijke discussie die gehouden wordt. Economische complicaties van de aanwezigheid van immigranten worden ook genoemd maar komen minder sterk naar voren. Dit komt overeen met wat Malone (2014) stelt, namelijk dat de economische complicaties als bedreiging van eigen cultuur pas na de culturele implicaties worden genoemd.

In dit onderzoek komt echter het onderscheid naar voren dat behalve dat de angsten die men ervaart met de aanwezigheid van immigranten dat er ook voor de respondenten verschil van inzicht is qua hoe deze angst opgelost kan worden. Zo is er een tweedeling te zien tussen respondenten die zeggen dat immigranten volledig geassimileerd moeten worden en hun oorspronkelijke cultuur moeten verlaten en aan de andere kant respondenten die niet volledige assimilatie eisen maar wel vinden dat immigranten zich moeten aanpassen aan de geldende normen en waarden en daarbinnen vrij hun eigen gebruiken mogen gebruiken.

Anti-elitegevoelens zijn net zoals nativisme een belangrijke invloed in waarom respondenten op de PVV stemmen. Zo was al bekend dat op het platteland minder vertrouwen is in de politiek dan in stad (Berends, 2017) en dit gebrek aan vertrouwen komt ook in dit onderzoek naar voren. Elke respondent geeft aan in enige mate blij van anti-elite gevoelens ten opzichte van de politieke macht. Zo komen gevoelens van bedrogen en genegeerd worden sterk naar voren. Deze gevoelens sluiten elkaar niet uit maar worden vaak ook samen benoemd. Uit de analyse komt naar voren dat bedrog en genegeerd worden verschillende vormen kent. Qua bedrog er vaak gerefereerd naar verkiezingsbeloften waaraan niet gehouden wordt maar ook schandalen van corruptie en fraude leiden tot gevoelens van bedrog. Op het gebied van genegeerd worden komt de politieke voorkeur die PVV stemmers hebben naar voren, zo vinden zij dat de andere partijen de PVV uitsluiten. Verder komt de landelijke ligging van de dorpen naar voren. Zo voelen respondenten zich vaak vergeten doordat ze niet in de buurt van de Randstad wonen en het gevoel hebben dat de politieke macht niet om de regio waar zij wonen denken.

Deze uitkomsten hebben overeenkomsten met Hochschild (2016) die de motivatie van plattelandbewoners in de Verenigde Staten onderzocht. Het verschil is echter hier dat de respondenten zich wel genegeerd voelen zoals bij Hochschild (2016) maar dat ze persoonlijk geen last hebben van een lage eigenwaarde. Wel zien ze in het algemeen onrecht. Zoals de zorg die ondermijnd wordt vanwege de hoeveelheid geld die nodig is om vluchtelingen op te vangen. Dit betrekken ze echter niet op henzelf maar op iets waar het hele land last van heeft.

Autoritarisme is van de drie thema's die het populisme behelst, de thema die het minst benoemd wordt. Zo is er weinig onderscheid te maken op de invloed van persoonlijke ervaringen van respondenten die wel of geen criminaliteit hebben meegemaakt. Een grote meerderheid voelt zich veilig in hun huidige woonomgeving. Er is dan ook in tegenstelling tot het onderzoek van Schuermans

& De Maesschalck (2010) geen directe angst dat criminaliteit vanuit de steden naar de dorpen komt te herleiden. Pas wanneer gekeken wordt naar hoe de respondent de landelijke situatie bekijkt is er een duidelijke patroon te onderscheiden. Zo wordt criminaliteitsproblemen gelinkt aan culturele en integratie verschillen. De media is een grote bron van informatie voor de respondenten. Respondenten zien voornamelijk allochtonen criminelen via onder ander Opsporing Verzocht. De oorzaak hiervan wijten zij aan de achteruitgang van integratie en cultuurverschillen tussen autochtonen en allochtonen jongeren en een groot gebrek aan respect die hedendaags groter is dan vroeger.

In dit onderzoek is achterhaald dat voornamelijk het anti-elite standpunt en nativisme aansluiten bij de motivatie van plattelandbewoners om op de PVV te stemmen. Zo zijn er culturele implicaties door de aanwezigheid van allochtone inwoners die door PVV stemmers als bedreigend worden ervaren. Deze dreiging wordt ook meegenomen met gevoelens van autoritarisme waarin voornamelijk criminaliteit wordt toegeschreven aan (jonge) allochtone criminelen.

Er bestaan echter binnen dit kader belangrijke nuances. Zoals hierboven beschreven bestaan er bij alle vormen van motivatie om op de PVV te stemmen verschillende percepties en problemen die plattelandbewoners zien. Zo zijn er op alle drie de besproken thema's minimaal twee type motivaties te achterhalen. Op het gebied van nativisme is een duidelijk onderscheid te vinden op hoe het culturele gevaar dat de respondenten voelen weggehaald kan worden. Bij de anti-elite gevoelens worden twee voornamelijk twee oorzaken benoemd als waarom er weinig vertrouwen in de politiek is maar zijn er binnen deze verklaringen weer nieuwe verschillen op te merken. Zoals besproken komt onder andere de geografische ligging van de woonplaats van de respondent naar voren, daaruit blijkt een zeker vorm van lokale ontevredenheid ten opzichte van het landelijke gezag. Autoritarisme wordt voornamelijk als probleem gezien die grotendeels komt door de mensen van buitenlandse afkomst, de oorzaak hiervan wordt echter verschillend verklaard. Zo ziet de eerste type respondent er vooral een cultureel probleem tussen jongeren in en de andere type een integratieprobleem die over de generaties heen erger geworden is.

Terugkijkend naar het begin van het onderzoek waar de scheiding tussen platteland en stad kan hier ook een scheiding gemaakt worden in de verklaringen van de PVV stemmer op het platteland. De reden waarom zij op de PVV stemmen is redelijk duidelijk, echter is de ervaring daarachter meer complex en zijn er verschillende typen van overtuiging te achterhalen. Daar er slechts twaalf respondenten zijn geïnterviewd kan men op basis van dit onderzoek echter niks representatiefs zeggen over alle plattelandbewoners die op de PVV stemmen, vervolgonderzoek zou meer duidelijk kunnen verschaffen over hoe deze type verklaringen zich tot elkaar verhouden. Vervolgonderzoek zal zich specifiek kunnen richten op deze verschillen in overtuiging binnen de drie thema's van het populisme. Binnen het nativisme zal men kunnen kijken naar hoe de gedachte van

integreren zich verhoudt tot assimilatie van allochtonen en welke gedachte het meeste steun ondervind. Op het gebied van anti-elitegevoelens kan verder onderzoek de invloed van lokale gevoelens van verwaarlozing door de landelijke politiek inzicht geven op hoe dit bijdraagt aan populistisch stemgedrag in plattelandsgebieden buiten de Randstad. Verder bleef de rol en betekenis van de contacttheorieën onderbelicht vanwege het weinige directe contact dat de respondenten hadden met allochtonen. Een vervolgonderzoek op stadbewoners die op de PVV stemmen heeft wellicht meer kans van slagen vanwege de grotere kans dat zij wel vaker contact hebben met allochtonen. Op het gebied van autoritarisme kan vervolgonderzoek zich richten op het verband dat het heeft met nativisme en in welke mate angst voor criminaliteit als zelfstandig onderdeel aantrekkingskracht heeft voor stemmers op een populistische partij.

Literatuurlijst

- Allport, G. W. (1955). *The nature of prejudice*. Cambridge, Mass: Addison-Wesley Pub. Co.
- Bakker, B. N., Rooduijn, M. and Schumacher, G. (2016), The psychological roots of populist voting: Evidence from the United States, the Netherlands and Germany. *European Journal of Political Research*, 55: 302–320. doi:10.1111/1475-6765.12121
- Berends, R. (2017). 'Provincie' voelt zich genegeerd door landelijke politiek. NRC. Geraadpleegd van <http://www.gelderlander.nl/regio/provincie-voelt-zich-genegeerd-door-landelijke-politiek~a4173874/>
- Betz, H. (1994). *Radical Right-Wing Populism in Western Europe*. New York, Verenigde Staten: St. Martin's Press.
- CBS. (2010). *Sociale Samenhang: Participatie, Vertrouwen en Integratie*. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/BFBEA3C6-5CD3-42FE-92CCBA0A8FA85A9B/0/2010g96pub.pdf>
- CBS. (2016, 16 maart). Geregistreerde criminaliteit daalt met 5 procent. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/11/geregistreerde-criminaliteit-daalt-met-5-procent>
- CBS. (2016). *Landelijk rapport Veiligheidsmonitor 2015*. Den Haag, Nederland: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS. (2017). *Veiligheidsmonitor 2016*. Den Haag/Heerlen/Bonaire, Nederland: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Culbertson, H. M. and Stempel, G. H. (1985), "Media Malaise": Explaining Personal Optimism and Societal Pessimism About Health Care. *Journal of Communication*, 35: 180–190. doi:10.1111/j.1460-2466.1985.tb02242.x
- Dinas, E., & Spanje, J. van. (2011). crime story: The role of crime and immigration in the anti immigration vote. *Electoral studies*, 30(4), 658-671.

- Elchardus, M., De Groof, S., & Smits, W. (2008). Rational Fear or Represented Malaise: A Crucial Test of Two Paradigms Explaining Fear of Crime. *Sociological Perspectives*, 51(3), 453-471. doi:10.1525/sop.2008.51.3.453
- Van der Brug, W., Fennema, M. (2007). What causes people to vote for a radical right party? A review of recent work. *International Journal of Public Opinion Research* 19(4):474-487.
- Gijsberts, M., Van Der Meer, T. & Dagevos J. (2008). Schildpadgedrag in multi-etnische wijken?. De effecten van etnische diversiteit in stad en buurt op dimensies van sociale cohesie. *Beleid en Maatschappij*, 38, p. 5-29.
- Hochschild, A. R. (2016). *Strangers in their own land: Anger and mourning on the American right*. New York, Verenigde staten: The new press.
- Malone, J. (2014). *Examining the Rise of Right Wing Populist Parties in Western Europe*. Geraadpleegd van http://digitalcommons.csbsju.edu/honors_theses/45
- Mudde, C. (2004). *The Populist Zeitgeist*. *Government and Opposition* 39(4): 542–63.
- Mudde, C. (2007). *populist radical right parties in Europe*. Cambridge, Groot-Brittannië: Cambridge University Press.
- NU.nl. (2015, 18 maart). PVV grootste partij in Nederland. Geraadpleegd van <http://www.nu.nl/rotterdam/4014028/pvv-grootste-partij-in-rotterdam.html>
- Obbema, F. (2016, 09 november). Zo stemde Amerika. *Volkskrant*. Geraadpleegd van <http://www.volkskrant.nl/buitenland/zo-stemde-amerika~a4411866/>
- Oliver, J. E., & Rahn, W. M. (2016). Rise of the Trumpenvolk: Populism in the 2016 Election. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 667(1), 189-206. DOI: [10.1177/0002716216662639](https://doi.org/10.1177/0002716216662639)
- Outeren, E. van. (2016, 20 februari). De PVV is niet meer alleen voor de boze blanke oudere man. *NRC*. Geraadpleegd van <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/02/20/pvv-trekt-nieuwe-kiezers-1589978-a485756>
- Putnam, R. (2007). E pluribus unum: diversity and community in the twenty-first century. *Scandinavian Political Studies*, 30(2), p. 137-174.
- Schuermans, N., De Maesschalck, F. (2010) Fear of crime as a political weapon: explainign the rise of extreme right politics in the Flemish countryside, *Social & Cultural Geography*, 11, 3, p. 247-262.
- Voogd, J. de. (2016, 22 december). Van Volendam tot Vinkeveen: de electorale geografie van de PVV. Geraadpleegd van <http://www.socialevraagstukken.nl/volendam-tot-vinkeveen-de-electorale-geografie-van-de-pvv/>
- WâldNet. (2017, 16 maart). PVV grootste in 4 dorpen in Achtkarspelen. Geraadpleegd van https://www.waldnet.nl/wn/nieuws/54888/PVV_grootste_in_4_dorpen_in_Achtkarspelen.tml

Wynia, S. (2016, 10 november). Wie stemmen er op Donald Trump? *Elsevier*. Geraadpleegd van <http://www.elsevier.nl/nederland/blog/2016/11/tien-trump-lessen-voor-nederlandse-politic-399534/>

Bijlagen

Bijlage 1: Kenmerken respondenten

Respondent	Man/Vrouw/Koppel	Leeftijd	Opleiding	Inkomstenbron
1	Man	57	MBO	Uitkering
2	Man	42	MBO	Salaris
3	Vrouw	56	MBO	Uitkering
4	Koppel	58 en 54	MBO en VMBO	Zelfstandig
5	Man	32	MBO	Uitkering
6	Koppel	64 en 61	Beide MBO	Salaris
7	Man	53	Lagere school	Uitkering
8	Man	59	Lagere school	Uitkering
9	Man	28	HBO	Salaris
10	Man	58	MBO	Zelfstandig
11	Koppel	43 en 45	MBO	Salaris
12	Vrouw	48	VMBO	Uitkering

Bijlag 2: Topiclijst interview per categorie

Tabel 1: Algemeenheden en achtergrond informatie van de respondent

Interview	Onderwerp	Voorbeeldvragen
	Algemeenheden	Geslacht Opleiding Leeftijd Altijd hier of een gelijke omgeving woonachtig geweest? Opleiding Waarom heeft u op de PVV gestemd?

Tabel 2: Nativisme

Interview	Onderwerp	Voorbeeldvragen
	Etnische dreiging	<p>Heeft u veel contact met mensen van een andere etniciteit?</p> <p>Hoe verloopt dit contact?</p> <p>Hoe vindt u dit landelijk gaan?</p> <p>Waarom vind u dit anders/gelijk?</p> <p>Wat betekent dit voor u persoonlijk?</p> <p>Is dit voor u een reden om op de PVV te stemmen?</p>

Tabel 3: Autoritarisme

Interview	Onderwerp	Voorbeeldvragen
	Ervaren criminaliteit	<p>Hoe vindt u het landelijk staan met de criminaliteit?</p> <p>Heeft u veel last van criminaliteit?</p> <p>Wat wordt er hier aan gedaan?</p> <p>Wat moet er beter?</p> <p>Vindt u de PVV in die wens voldoen?</p> <p>Is dit voor u een reden om op de PVV te stemmen?</p> <p>Waarom?</p>

Tabel 4: Populisme

Interview	Onderwerp	Voorbeeldvragen
	Anti-elite	<p>Heeft u vertrouwen in de politiek?</p> <p>Waarom wel/niet?</p> <p>Hoe wijkt de PVV daar van af?</p>

Bijlage 3: Gebruikte codeerschema

Tabel 5: Codeerschema

Onderwerp	Uitleg	codes
------------------	---------------	--------------

Contact met allochtonen en autochtonen	Hoe speelt nativisme een rol in de motivatie om op de PVV te stemmen.	<ul style="list-style-type: none"> - 1.1 Respondent heeft positief contact met allochtonen (werk) - 1.11 Respondent heeft positief contact met allochtonen (vriendschappelijke basis) - 1.12 respondent heeft positief contact met allochtonen (directe omgeving) - 1.2 Respondent heeft positief contact met autochtonen (werk) - 1.21 Respondent heeft positief contact met autochtonen (vriendschappelijk) - 1.22 Respondent heeft positief contact met autochtonen (directe omgeving) - 1.3 Respondent ervaart minder contact met autochtonen - 1.4 Respondent ervaart negatieve gegevens door media berichtgeving (economie) - 1.41 Respondent ervaart negatieve gegevens door media berichtgeving (cultuur) - 1.5 Respondent ervaart positieve gegevens door media berichtgeving - 1.6 respondent vind dat allochtonen bedreiging voor cultuur zijn - 1.61 respondent vind dat allochtonen bedreiging voor de economie zijn
---	---	---

-
- 1.7 Respondent ervaart bedreigingen van cultuur en economie in de directe omgeving.

Onveiligheidsgevoel en criminaliteit	Hoe speelt autoritarisme een rol in de motivatie om op de PVV te stemmen.	<ul style="list-style-type: none"> - 2.1 Respondent heeft zelf te maken gehad met criminaliteit - 2.2 Respondent ervaart criminaliteit in de omgeving - 2.3 Respondent ervaart geen criminaliteit in de omgeving. - 2.4 Respondent voelt zich veilig in de omgeving - 2.5 Respondent voelt zich onveilig in diens omgeving - 2.6 respondent ervaart landelijke criminaliteit als een grote dreiging - 2.7 respondent voelt zich onveiliger door media berichtgeving - 2.8 Respondent hecht belang aan orde en gezag
---	---	---

Anti-elite standpunt	Hoe speelt populisme een rol in de motivatie om op de PVV te stemmen.	<ul style="list-style-type: none"> - 3.1 Respondent voelt zich genegeerd door de elite - 3.2 Respondent voelt zich bedrogen door de elite - 3.3 Respondent heeft vertrouwen in de politiek - 3.4 Respondent vind dat de elite niet opkomt voor de samenleving - 3.5 respondent wilt gevoel van autonomie terug.
-----------------------------	---	--

- 3.6 Respondent vind dat de elite er voor zichzelf is.
